

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 336.76:368(477)

UDC 336.76:368(477)

В. Г. Маргасова, д. е. н.,
професор,
Д. П. Коваленко, здобувач

V. G. Marhasova, Doctor of Economics,
Professor,
D. P. Kovalenko, Degree Seeker

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ
СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ
ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЙОГО
ПРУДЕНЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

**PROBLEM ISSUES OF THE FUNCTIONING
OF THE UKRAINE INSURANCE MARKET
AND FEATURES OF ITS
PRUDENTIAL REGULATION**

Актуальність теми дослідження. Звуження темпів розвитку страхового ринку актуалізують пошук новітніх форм та методів стимулювання ефективності його функціонування, зокрема на основі комплексного аналізу показників діяльності страховиків України.

Постановка проблеми. В останні роки розвиток страхового ринку характеризується тиском низки дестабілізуючих факторів, зокрема: економічна та політична турбулентність, зниження платоспроможного попиту на страхові послуги, низький рівень довіри з боку населення, негативні очікування настання фінансової кризи в країні та світі. Отже, дослідження основних тенденцій розвитку страхового ринку та проблем його пруденційного регулювання має вагоме практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти функціонування страхового ринку представлені науковими працями таких відомих учених, як: Л. Алексеєнко, В. Базилевич, К. Базилевич, В. Виговська, К. Воблій, О. Гаманкова, О. Журавка, А. Ермошенко, О. Козьменко, В. С. Осадець, Н. Ткаченко, В. Фурман, В. Шахов, Т. Яворська та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Системного дослідження потребують питання забезпечення ефективного пруденційного регулювання як дієвого механізму впливу на показники діяльності страхових компаній

Постановка завдання. Аналіз стану страхового ринку України дасть змогу виявити основні проблеми, що уповільнюють його розвиток, та окреслити можливі шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. У цій статті проаналізовано стан та тенденції розвитку страхового ринку України. Встановлено, що діяльність страхових компаній країни не відповідає потребам національної економіки.

Висновки. Розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування вітчизняного страхового ринку, зокрема: необхідність модернізації підходів до забезпечення захисту їх клієнтів через створення дієвої системи контролю за дотриманням нормативів платоспроможності страховими компаніями.

Ключові слова: страхування; страховики; страховий ринок; пруденційне регулювання; нагляд; платоспроможність; ризики.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-17-21

Urgency of the research. The Ukraine insurance market shows a decrease in the dynamics of development, so the search for the latest forms and methods to stimulate the efficiency of domestic insurance companies is important and timely. A comprehensive analysis of the performance of insurers of Ukraine is necessary to develop proposals to improve the efficiency of the insurance market.

Target setting. In recent years, the development of the national insurance market has been characterized by a number of destabilizing factors: economic and political instability, declining effective demand for insurance services, low public confidence, expectations of a financial crisis in the country and the world. Thus, the study of the main trends in the insurance market and the problems of its prudential regulation is of great practical importance.

Actual scientific researches and issues analysis. Theoretical and applied aspects of the insurance market are represented by scientific works of such famous scientists as L. Alekseenko, V. Bazylevych, K. Bazylevych, V. Vyhovska, K. Vobly, O. Gamankova, O. Zhuravka, A. Yermoshenko, O. Kozmenko, V. S. Osadets, N. Tkachenko, V. Furman, V. Shakhov, T. Yavorska, etc.

Uninvestigated parts of general matters defining. Systematic research is needed to ensure effective prudential regulation as an effective mechanism for influencing the performance of insurance companies.

The research objective. Analysis of the state of the Ukraine insurance market will identify the main problems that slow down its development and outline possible ways to solve them.

The statement of basic materials. This article analyzes the state and trends of the Ukraine insurance market. It is established that the activity of insurance companies of the country does not meet the needs of the national economy.

Conclusions. Proposals to increase the efficiency of the domestic insurance market have been developed, in particular: the need to modernize approaches to ensuring the protection of their customers through the creation of an effective system of control over compliance with solvency standards by insurance companies.

Keywords: insurance; insurers; insurance market; prudential regulation; supervision; solvency; risks.

Актуальність теми дослідження. Страховий ринок формує передумови для захисту майнових та фінансових інтересів суспільства, забезпечення його соціально-економічної стабільності та сприяє сталому розвитку держави. Також, страховий ринок є джерелом

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

поповнення інвестиційних ресурсів для національного господарства та є механізмом зниження фінансового тиску на бюджет держави за рахунок покриття частини втрат внаслідок дії стихійних лих, катастроф, нещасних випадків, а отже є фінансовим буфером для підтримання соціального добробуту громадян.

Постановка проблеми. Страховий ринок України не можна характеризувати як сформований, а умови ведення страхової діяльності не є повноцінними, а отже вимагають суттєвого вдосконалення. Звуження темпів розвитку страхового ринку актуалізують пошук нових форм та методів забезпечення стабільності та ефективності його функціонування, в тому числі у розрізі пруденційного регулювання. Важливість питань забезпечення висхідного розвитку страхового ринку України зумовлює необхідність комплексного дослідження тенденцій його функціонування в сучасних умовах та особливостей пруденційного регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження вивченню теоретичних та прикладних засад функціонування страхового ринку присвятили такі вітчизняні учені-економісти: Л. Алексєнко, В. Базилевич, К. Базилевич, В.Виговська, К. Воблій, О. Гаманкова, О. Журавка, А. Єрмошенко, О. Козьменко, В.С. Осадець, Н. Ткаченко, В. Фурман, В. Шахов, Т. Яворська та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Науковий внесок вказаних науковців є фундаментальним в контексті розвитку теорії та практики пруденційного регулювання страхового ринку, проте, слід зазначити, що окремі питання залишаються актуальними і потребують подальшого вивчення.

Мета статті. Метою цієї роботи є комплексне дослідження сучасних трендів розвитку страхового ринку України та висвітлення особливостей вітчизняної практики пруденційного регулювання.

Виклад основного матеріалу. Для обґрунтованого вирішення проблем пруденційного регулювання страхового ринку в частині формування комплексу пропозицій щодо його вдосконалення необхідно ґрунтовно дослідити поточний стан, проблеми, тенденції функціонування страхового ринку.

“Страховий ринок являє собою складну багатофакторну динамічну систему – групу регулярно взаємодіючих і взаємозалежних окремих складових частин, що утворюють єдине ціле. Страховий ринок взаємодіє з навколишнім середовищем за допомогою зовнішніх зв'язків, які характеризують як вплив оточення на систему, так і вплив системи на середовище” [1]. Параметричний аналіз функціонування національного страхового ринку (Табл. 1) дозволив ідентифікувати стійку тенденцію до зростання валових страхових премій, більш ніж у 2,5 рази (за рахунок автостраховування, медичного страхування, страхування життя, страхування медичних витрат тощо), що свідчить про популяризацію окремих видів страхування.

Страхові виплати впродовж періоду дослідження несуттєво змінювалися та демонстрували недостатній рівень (середній рівень валових страхових виплат становить 25%, а рівень чистих страхових виплат – 30%), що є безумовно негативною тенденцією та деструктивно впливає на популярність страхових послуг у порівнянні з економічно розвинутими країнами світу, де рівень таких виплат в середньому становить 70%. Позитивно можна оцінити зростання активів та страхових резервів, які на кінець 2018 року у порівнянні з 2009 роком зросли на 52% та 165% відповідно, що створює сприятливе підґрунтя для стабільного розвитку страхового ринку. На кінець 2019 року в Україні функціонувало 234 страхові компанії, серед яких, послуги страхування життя надавали лише 23 страхові компанії, а 211 здійснювали свою діяльність у сфері ризикового страхування.

За результатами вивчення характеристик світового страхового ринку виокремлено головні тренди його розвитку, зокрема: зростання кількості послуг; підвищення конкуренції; технологічна модернізація; консолідація і географічна експансія; загальне підвищення рівня ризиків; впровадження нових вимог до платоспроможності та надійності страховиків.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таблиця 1

Показники діяльності страхового ринку України та його динаміка у 2009-2018рр.

Показники	Роки										2018/ 2009%
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду, тис. одиниць											
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, у т. ч.:	22 343,2	26 340,5	30 224,5	35204,8	87328,5	35975,7	109106,8	61 272,8	70 658,2	77 495,0	346,8
- зі страховальниками-фізичними особами	19 187	23 135,8	26 418,7	29782,3	80345,0	32699,4	106321,2	42 534,6	66 915,2	72 460,2	377,7
Кількість договорів з обов'язкового особ-го страхування від нещасних випадків на транспорті	552 629,0	592 771,5	587 768,0	142952,0	97952,0	98737,5	93322,5	118 198,4	114 824,7	123 582,5	22,3
Страхова діяльність, млн. грн.											
Валові страхові премії	20 442,1	23 081,7	22 693,5	21508,2	28661,9	26767,3	29736,0	35 170,3	43 431,8	49 367,5	241,5
Валові страхові виплати	6 737,2	6 104,6	4 864,0	5151,0	4651,8	5065,4	8100,5	8 839,5	10 536,8	12 863,4	190,9
Рівень валових виплат, %	33,0	26,4	21,4	23,9	16,2	18,9	27,2	25,1	24,3	26,1	*
Чисті страхові премії	12 658,0	13 327,7	17 970,0	20277,5	21551,4	18592,8	22354,9	26 463,8	28 494,4	34 424,3	272,0
Чисті страхові виплати	6 056,4	5 885,7	4 699,2	4970,0	4566,6	4893,0	7602,8	8 561,0	10 256,8	12 432,6	205,2
Рівень чистих виплат, %	47,8	44,2	26,2	24,5	21,2	26,3	34,0	32,3	36,3	36,1	*
Перестраховування, млн. грн.											
Сплачено на перестраховування, у т. ч.	8 888,4	10 745,2	5 906,2	2522,8	8744,8	9704,2	9911,3	12 668,7	18 333,6	17 940,7	218,3
- перестраховикам-резидентам	7 784,1	9 753,9	4 723,5	1230,8	7110,4	8173,7	7381,1	8 706,4	14 937,4	14 943,2	192,0
- перестраховикам-нерезидентам	1 104,3	991,3	1 182,7	1292,0	1634,4	1530,5	2530,2	3 962,3	3 396,2	2 997,5	271,4
Виплати, компенсовані перестраховиками, у т. ч.:	967,9	508,6	731,6	537,8	486,7	640,9	1345,8	1 233,2	1208,2	2 459,0	251,1
- перестраховиками-резидентами	680,8	219,0	164,8	151,1	85,2	172,4	497,7	278,5	280,0	430,8	63,4
- перестраховиками-нерезидентами	287,1	289,6	566,8	356,7	401,5	468,5	848,1	954,7	928,2	2 028,2	706,4
Отримані страхові премії від перестраховальників-нерезидентів	242,1	192,3	429,1	275,4	324,0	12,9	38,1	40,1	46,1	48,4	20,0
Виплати, компенсовані перестраховальникам-нерезидентам	1 050,4	1 837,1	578,0	15,9	27,4	9,9	12,9	14,2	13,78	44,4	4,23
Страхові резерви, млн. грн.											
Обсяг сформованих страхових резервів	10 141,3	11 371,8	11 179,3	12577,6	14435,7	15828,0	18376,3	20 936,7	22 864,4	26 975,6	266,0
- резерви зі страхування життя	1 789,2	2 185,2	2 663,8	3222,6	3845,8	5306,0	6889,3	7828,2	8389,6	9335,1	521,7
- технічні резерви	8 352,1	9 186,6	8 515,5	9355,0	10589,9	10522,0	11487,0	13 108,5	14 474,8	17 640,5	211,2
Активи страховиків та статутний капітал, млн. грн.											
Загальні активи страховиків (згідно з формою 1 (П(С)БО))	41 970,1	45 234,6	48 122,7	56224,7	66387	70261,2	60729,1	56 075,6	57 381,0	63 493,3	151,3
Обсяг сплачених статутних капіталів	14 876,0	14 429,2	14 091,8	14579,0	15232,5	15120,9	14474,8	12 661,6	12 831,3	12 636,6	84,9

Джерело: Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України

Кількісні показники функціонування вітчизняного страхового ринку, їх динаміка не відповідають потребам національної економіки та свідчать про відсутність впливу на структуру глобального страхового середовища. Так, частка страхового ринку України у глобальному страховому середовищі у 2018 році становила лише 0,05%, що демонструє його значне відставання від розвинутих країн світу, в тому числі від країн – членів ЄС. Виокремлено сукупність проблем розвитку національного страхового ринку, зокрема: нестабільність

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

економічної та політичної ситуації в державі, зниження платоспроможного попиту на страхові послуги, недостатній рівень довіри громадян до страхування, обмежені можливості мобілізації фінансових ресурсів вітчизняними страховими компаніями, недосконалість нормативно-правової бази страхової діяльності, неефективний контроль платоспроможності страховиків з боку держави, відсутність надійних довгострокових інвестиційних програм, нерозвинутий фондовий ринок, що звужує перспективи використання таких активів для розміщення страхових резервів, асиметрія інформації про стан і майбутні перспективи страхового ринку.

Вивчення закономірностей функціонування страхового ринку України засвідчує, що дестабілізація й невизначеність глобального фінансового середовища та розгортання системних ризиків на національних страхових ринках актуалізує необхідність вдосконалення підходів до забезпечення споживачів страхових послуг за рахунок створення дієвої системи контролю за дотриманням нормативів платоспроможності страховими компаніями, які діють на таких ринках.

В Україні прийняті спрощені підходи з контролю за дотриманням вимог до платоспроможності страхових компаній, які є адаптованою формою європейської системи оцінювання Solvency I. Вітчизняна практика здійснення пруденційного регулювання характеризується наступними недоліками: звужені можливості формування об'єктивного масиву даних для адекватного та швидкого реагування регулятора на неплатоспроможність страховиків; недостатня ефективність механізмів нагляду за виконанням нормативів платоспроможності страховими установами; регулятор не володіє інформацією про терміни майбутніх виплат, що негативно впливає на достовірність оцінювання розривів ліквідності.

Все це спричиняє низький рівень платоспроможності національних страхових компаній, а отже набувають пріоритетності питання розробки заходів щодо підвищення висхідного зростання кількісних та якісних показників функціонування страхового ринку. На (Рис. 1) наведено стратегічні орієнтири вдосконалення пруденційного регулювання страхового ринку.

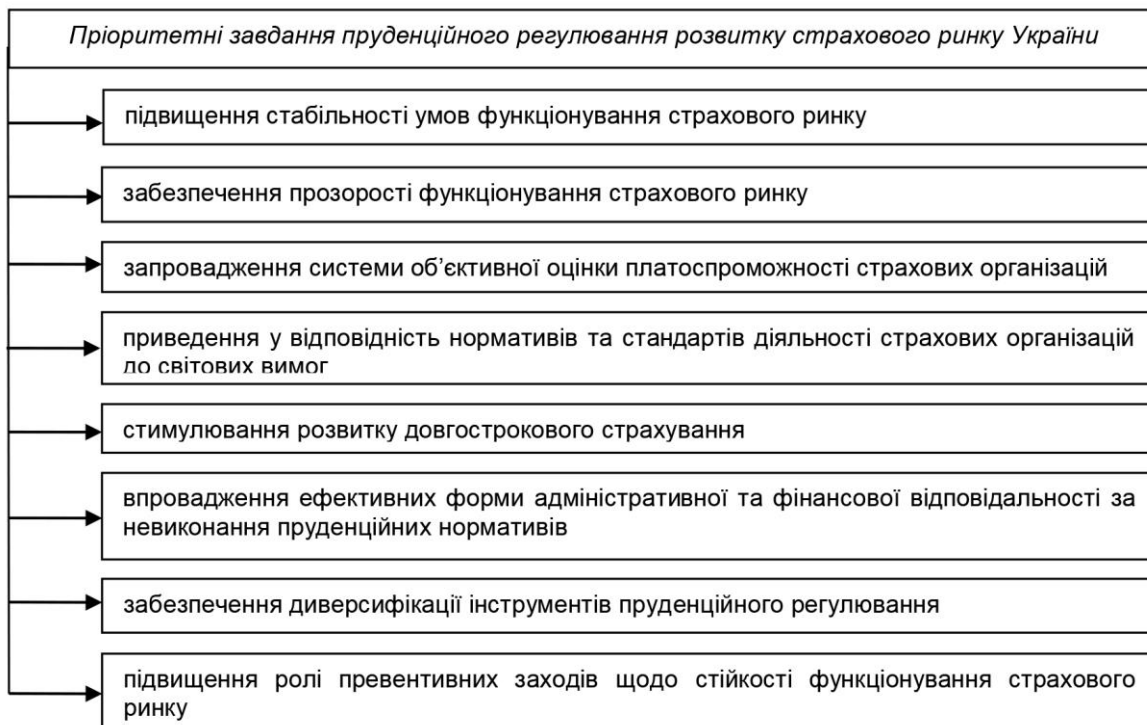

Рис. 1. Стратегічні домінанти вдосконалення пруденційного регулювання розвитку страхового ринку України

Джерело: розроблено авторкою

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Висновки. За результатами дослідження особливостей функціонування страхового ринку України ідентифіковано тренди, які його характеризують. Обмежений горизонт функціональної визначеності національного страхового простору є головним чинником невідповідності його розвитку потребам національної економіки. Дієвим інструментом попередження ймовірності реалізації системних ризиків у страховій сфері є пруденційне регулювання, що дозволяє захистити інтереси споживачів страхових послуг, підвищити визначеність фінансових результатів страховиків та попередити ймовірність настання банкрутства.

Література

1. Виговська, В. В. Теоретичні аспекти визначення сутності страхового ринку / В. В. Виговська // Науковий вісник Полісся. - 2015. - Вип. 4. - С. 124-131.
2. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>.
3. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <http://nfp.gov.ua>.
4. Приказюк, Н. В. Державне регулювання страхового ринку України: тенденції та перспективи розвитку / Н. В. Приказюк // Фінанси України. – 2010. – №7. – С. 101-109.

References

1. Vyhovska, V. V. (2016). *Teoretyko-metodolohichni zasady ta prahmatyka zabezpechennia bezpeky strakhovoho rynku Ukrainy [Theoretical aspects of determining the essence of the insurance market]*. Kyiv: Kondor-Vydavnytstvo. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/nvp_2015_4_21.pdf [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy "Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh" : vid 12 lypnia 2001 roku, № 2664-III [Law of Ukraine "On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets" from July 12, 2001, № 2664-III]. [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> [in Ukrainian].
3. Ofitsiyni sait Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniue rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh [Official site of the National Commission for Regulation of Financial Services Markets]. nfp.gov.ua. Retrieved from <http://nfp.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Prykaziuk, N.V. (2010). Derzhavne rehuliuвання strakhovoho rynku Ukrainy: tendentsii ta perspektyvy rozvytku [State regulation of the insurance market of Ukraine: trends and prospects for development]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 7, 101-109 [in Ukrainian].

Надійшла 17.08.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Маргасова, В. Г. Проблемні питання функціонування ринку України та особливостей його пруденційного регулювання / В. Г. Маргасова, Д. П. Коваленко // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 17-21.

- Маргасова** доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи, кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту, Чернігівський національний технологічний університет; <https://orcid.org/0000-0001-8582-2158>; ResearcherID:D-3198-2015; E-mail:viktoriya.margasova@gmail.com;
- Вікторія Геннадіївна**
- Marhasova** Doctor of Economics, Professor, Vice-rector for Scientific Work, Department of Accounting, Taxation and Audit, Chernihiv National University of Technology; <https://orcid.org/0000-0001-8582-2158>; ResearcherID:D-3198-2015; E-mail:viktoriya.margasova@gmail.com;
- Viktoriya Gennadiivna**
- Коваленко** здобувач, Оптико-механічний коледж при КНУ ім.Т. Г. Шевченка; <https://orcid.org/0000-0002-9688-9021>; E-mail:Dashkova11@gmail.com;
- Дар'я Павлівна**
- Kovalenko** Degree Seeker, Optical and Mechanical College at Kyiv National Taras Shevchenko University; <https://orcid.org/0000-0002-9688-9021>; E-mail:Dashkova11@gmail.com;
- Дарія Павлівна**